

РОЛЬ І МІСЦЕ МІНІСТЕРСТВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Школьна Н. І.

Відповідно до Закону України “Про центральні органи виконавчої влади”, систему центральних органів виконавчої влади складають міністерства України та інші центральні органи виконавчої влади. Така система є складовою системи органів виконавчої влади, вищим органом якої є Кабінет Міністрів України [1]. Міністерства забезпечують формування й реалізують державну політику в одній чи декількох сферах, інші центральні органи виконавчої влади виконують окремі функції з реалізації державної політики. При цьому повноваження міністерств, інших центральних органів виконавчої влади поширюються на всю територію держави. Статтею 6 указаного закону міністерство визначено як центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування й реалізує державну політику в одній чи декількох визначених Президентом України сферах, проведення якої покладено на КМУ Конституцією й законами України. Основними завданнями міністерства як органу, що забезпечує формування й реалізує державну політику в одній чи декількох сферах, є: 1) забезпечення нормативно-правового регулювання; 2) визначення пріоритетних напрямів розвитку; 3) інформування й надання роз’яснень щодо здійснення державної політики; 4) узагальнення практики застосування законодавства, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення й внесення в установленому порядку проектів законодавчих актів, актів Президента України, КМУ на розгляд Президентіві України та КМУ; 5) забезпечення здійснення соціального діалогу на галузевому рівні; 6) здійснення інших завдань, визначених законами України й покладених на нього актами Президента України (ст. 7) [1].

В іншому законодавчому акті [2] уточнюється, що КМУ є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Уряд України здійснює виконавчу владу безпосередньо й через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим і місцеві державні адміністрації, спрямовує й координує роботу цих органів. Однак принципи діяльності міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, що закріплені в ст. 2 Закону України “Про центральні органи виконавчої влади” [1], не кореспондують з принципами діяльності КМУ, що закріплені в ст. 3 Закону України “Про Кабінет Міністрів України ” [2]. Перший законодавчий акт закріплює, що діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади ґрунтується на принципах верховенства права, забезпечення дотримання прав і свобод людини й громадянина, безперервності, законності, забезпечення єдності державної політики, відкритості й прозорості, відповідальності. Крім цього, встановлено, що міністерства діють за принципом єдиначальності [1]. В іншому законі закріплено, що діяльність Уряду України ґрунтується на принципах верховенства права, законності, поділу державної влади, безперервності, колегіальності, солідарної відповідальності, відкритості й прозорості [2]. На нашу думку, положення цих законодавчих актів потребують узгодження й приведення у відповідність, проте детальний розгляд цього поняття до предмету нашого дослідження не входить.

© Н.І. Школьна, 2012

До основних завдань КМУ у сфері соціальної політики належать: забезпечення проведення політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту; розроблення й виконання загальнодержавних програм соціального розвитку тощо. Для виконання цих та інших суміжних завдань уряд України: забезпечує проведення державної соціальної політики; уживає заходів щодо підвищення реальних доходів населення й забезпечує соціальний захист громадян; виступає стороною соціального діалогу на національному рівні, сприяє його розвитку; відповідно до закону проводить консультації з іншими сторонами соціального діалогу щодо проектів законів, інших нормативно-правових актів з питань формування й реалізації державної соціальної й економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин; забезпечує підготовку проектів законів щодо державних соціальних стандартів і соціальних гарантій; забезпечує розроблення й виконання державних програм соціальної допомоги; уживає заходів щодо зміцнення матеріально-технічної бази закладів соціального захисту інвалідів, пенсіонерів та інших непрацездатних і малозабезпечених верств населення; забезпечує проведення державної політики зайнятості населення, розроблення й виконання відповідних державних програм; вирішує питання профорієнтації, підготовки й перепідготовки кадрів, регулює міграційні процеси [2].

Враховуючи той факт, що процес оптимізації системи органів виконавчої влади триває до сьогодні, питання розбудови соціальної держави, що гарантовані Конституцією України, набувають якісно нового змісту й актуальності. Саме тому діяльність Міністерства соціальної політики України (далі - Мінсоцполітики України) як центрального органу виконавчої влади потребує чіткого нормативно-правового регулювання й постійного наукового супроводу.

З’ясування сутності й особливостей правового статусу центральних органів виконавчої влади присвятили свої дослідження О.О. Бригінець, С.А. Буткевич, М.М. Добкін, В.П. Дюкарев, Н.В. Лебідь, С.В. Осауленко, А.М. Подоляка, О.В. Пономарьов, О.П. Сікорський, О.М. Стець та ін.. Однак системна фінансова криза на тлі перманентних політичних реформ зумовили актуальність і своєчасність здійсненої наукової розвідки щодо з’ясування ролі й місця Мінсоцполітики України в системі органів центральної виконавчої влади.

Отже, мета статті полягає у визначенні ролі й місця Мінсоцполітики України в системі органів центральної виконавчої влади. Новизну статті становить розгляд адміністративно-правових засад діяльності цього міністерства в умовах оптимізації системи центральних органів виконавчої влади.

Безперечно, захист соціальних прав громадян має свою специфіку, для забезпечення цієї категорії прав недостатньо юридичних механізмів і процедур запобігання їх порушенню. Потрібна різнопланова відтворювальна діяльність держави, направлена на здійснення соціальної політики на підставі розвитку економіки, підвищення матеріального рівня життя населення. Саме тому забезпечення захисту соціально-економічних прав насе-

лення - тривалий і поступовий процес перетворень, направлений на досягнення соціально-економічного прогресу, формування нового типу взаємовідносин між окремими індивідами й державою, відносин соціального партнерства й соціальної інтеграції. Однак поступовість цього процесу не знижує існуючої необхідності створення комплексного механізму захисту соціальних прав населення, що поєднує економічні, політичні, юридичні, адміністративні засоби й дозволяє мінімізувати випадки порушення прав людини в цій сфері. Враховуючи це, пріоритетними напрямками формування й належного функціонування такого комплексу заходів є підвищення ефективності соціальної політики держави, надання діючих гарантій конституційних прав громадян у сфері праці, зайнятості, соціального забезпечення, освіти, охорони здоров'я, забезпечення житлом, покращення матеріального стану й умов життя людей тощо. Вважаємо, що провідну роль у формуванні й реалізації державної політики в цій сфері відіграє Мінсоцполітики України.

Сучасне Мінсоцполітики України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується й координується КМУ. Відповідно до Указу Президента України від 06.04.2011 № 389/2011 Мінсоцполітики України є: *по-перше*, головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування й забезпечення реалізації державної політики у сферах зайнятості населення й трудової міграції, трудових відносин, соціального захисту населення, з питань сім'ї й дітей, а також захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну; *по-друге*, спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків; *по-третє*, спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї; *по-четверте*, центральним органом виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення й захисту прав дітей [3].

До основних завдань Мінсоцполітики України віднесені: 1) формування державної політики щодо забезпечення державних соціальних стандартів й державних соціальних гарантій для населення, координація розроблення проектів прогнозів і державних програм з питань соціальної й демографічної політики; 2) формування й реалізація державної політики щодо регулювання ринку праці, процесів трудової міграції, визначення правових, економічних і організаційних засад зайнятості населення і його захисту від безробіття; 3) формування й реалізація державної політики стосовно визначення державних соціальних гарантій щодо прав громадян на працю, оплату праці, а також щодо нормування й стимулювання праці, професійної кваліфікації робіт і професій, умов праці; 4) формування й реалізація державної політики у сфері пенсійного забезпечення громадян; 5) формування основних напрямів державної політики й здійснення відповідно до закону державного нагляду у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування, проведення соціального діалогу з питань формування й реалізації державної соціальної політики, регулювання соціально-трудова відносин; 6) формування й реалізація державної політики щодо надання адресної соціальної допомоги вразливим верствам населення, також малозабезпеченим і багатодітним сім'ям; 7) формування державної політики у сфері надання соціальних послуг людям похилого віку, інвалідам, бездомним громадянам, іншим соціально вразливим верствам насе-

лення; 8) формування та реалізація державної політики у сфері соціального захисту ветеранів, інвалідів, людей похилого віку, громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, жертв нацистських переслідувань, жертв політичних репресій, захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну; 9) формування й реалізація державної політики щодо соціальної й професійної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, і тих, які підлягають звільненню у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України та інших військових формувань; 10) формування й реалізація державної політики з питань сім'ї й дітей; 11) формування й реалізація державної політики щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків; 12) участь у розробленні й реалізація державної політики щодо попередження насильства в сім'ї [3].

Мінсоцполітики України відповідно до покладених на нього завдань має право:

- залучати спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій (за погодженням з їх керівниками), учених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) для розгляду питань, що належать до компетенції Міністерства;

- одержувати в установленому законодавством порядку безоплатно від міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування необхідні для виконання покладених завдань інформацію, документи й матеріали, зокрема від органів статистики - статистичні дані;

- скликати в установленому порядку наради з питань, що належать до його компетенції.

Мінсоцполітики України під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє з іншими органами державної влади, допоміжними органами й службами, утвореними Президентом України, з органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами, організаціями [3].

Отже, головою держави чітко визначена компетенція центрального органу виконавчої влади, уповноваженого формувати й реалізовувати соціальну політику держави. Разом з цим, урахуваючи різноманітність спектру завдань, що покладені на міністерство, віце-прем'єр-міністр України - міністр соціальної політики України також координує й спрямовує діяльність Державної служби з питань інвалідів і ветеранів війни України, Державної інспекції України з питань праці та Пенсійного фонду України [4].

Державна служба з питань інвалідів і ветеранів України забезпечує реалізацію державної політики у сфері соціального захисту інвалідів, ветеранів війни, інших осіб, на яких поширюється дія Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", ветеранів праці, ветеранів військової служби, військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, жертв нацистських переслідувань. Основними завданнями служби є: реалізація державної політики у сфері соціального захисту інвалідів і ветеранів, військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, жертв нацистських переслідувань; внесення пропозицій міністру соціальної політики України щодо формування державної політики у сфері соціального захисту інвалідів, ветеранів, військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, жертв нацистських переслідувань; здійснення заходів щодо увічнення па-

Проблеми становлення правової демократичної держави

м'яті захисників Вітчизни й жертв воєн та участь у патріотичному вихованні громадян [5].

Державна інспекція України з питань праці забезпечує реалізацію державної політики з питань нагляду й контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві й професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності й витратами, зумовленими народженням і похованням, на випадок безробіття (далі - загальнообов'язкове державне соціальне страхування) у частині призначення нарахування й виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб. Основними завданнями інспекції є: реалізація державної політики з питань державного нагляду й контролю за дотриманням законодавства про працю; реалізація державної політики з питань державного нагляду й контролю за дотриманням законодавства про зайнятість населення; реалізація державної політики з питань контролю за додержанням законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування в частині призначення, нарахування й виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб; розроблення й внесення пропозицій щодо формування державної політики з питань державного нагляду й контролю за дотриманням законодавства про працю, зайнятість населення, а також законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування в частині призначення, нарахування й виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб [6].

У свою чергу, Пенсійний фонд України забезпечує реалізацію державної політики з питань пенсійного забезпечення й збору, ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі - єдиний внесок). Основними завданнями Пенсійного фонду України є: реалізація державної політики з питань пенсійного забезпечення й збору, ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску; внесення пропозицій міністру соціальної політики України щодо формування державної політики з питань пенсійного забезпечення й збору, ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску; керівництво й управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; призначення (перерахунок) пенсій, щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці й підготовка документів для їх виплати; забезпечення своєчасного й у повному обсязі фінансування й виплати пенсій, допомоги на поховання, інших виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України та інших джерел, визначених законодавством; ефективне й цільове використання коштів, удосконалення методів фінансового планування, звітності й системи контролю за витрачанням коштів; забезпечення збору, ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску, інших коштів відповідно до законодавства та здійснення контролю за їх сплатою; виконання інших завдань, визначених законами України й покладених на Пенсійний фонд України Президентом України [7].

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що контурні на-

риси вказаних центральних органів виконавчої влади визначають лише векторні напрямки соціальної політики держави загалом і Мінсоцполітики України зокрема, які повинні втілюватися в заходах і діях парламенту, органів державної влади й місцевого самоврядування, системи суб'єктів соціального партнерства, тобто профспілок і об'єднань підприємств, а також різних громадських об'єднань. Завдяки цьому має сформуватися така соціальна політика, що буде створювати умови для однієї працездатної частини людей забезпечувати необхідний рівень і якість життя за рахунок власних зусиль і для іншої - ще або вже, також тимчасово, непрацездатної, утворювати державний соціальний захист і забезпечення їх життєвих потреб.

Отже, роль і місце Мінсоцполітики України в системі центральних органів виконавчої влади зумовлені специфікою й значущістю завдань, що покладені на цей суб'єкт державного управління. Увесь комплекс заходів, що обійматиме соціальна політика держави, має зосереджуватися на тому, щоб відповідно до наявних фінансових можливостей забезпечити органічне поєднання макроекономічної трансформації із соціальною спрямованістю реформ. У зв'язку із цим, здійснювана соціальна політика базуватиметься на реалізації того, що вона має бути: по-перше, адекватною стану економіки; по-друге, сприяти виходу з кризи; по-третє, забезпечувати задоволення мінімально необхідних стандартів життєвого рівня населення. Водночас, весь комплекс заходів соціальної політики спрямовуватиметься на збереження й відтворення трудового потенціалу народу, утвердження необхідної мотивації продукуючої праці, запобігання масовому безробіттю, прогресуючому розпаду соціальної сфери - охорони здоров'я, освіти, культури, інших галузей сфери соціальної інфраструктури.

Література

1. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 берез. 2011 р. № 3166-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2011. - № 38. - Ст. 385.
2. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 7 жовт. 2010 р. № 2591-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2011. - № 9. - Ст. 58.
3. Про Положення про Міністерство соціальної політики України: Указ Президента України від 6 квіт. 2011 р. № 389/2011 // Офіційний вісник України. - 2011. - № 29. - Ст. 1227.
4. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 груд. 2010 р. № 1085/2010 // Офіційний вісник України. - 2010. - № 94. - Ст. 3334.
5. Про Положення про Державну службу з питань інвалідів та ветеранів України: Указ Президента України від 6 квіт. 2011 р. № 397/2011 // Офіційний вісник України. - 2011. - № 29. - Ст. 1232.
6. Про Положення про Державну інспекцію України з питань праці: Указ Президента України від 6 квіт. 2011 р. № 386/2011 // Офіційний вісник України. - 2011. - № 29. - Ст. 1224.
7. Про Положення про Пенсійний фонд України: Указ Президента України від 6 квіт. 2011 р. № 384/2011 // Офіційний вісник України. - 2011. - № 29. - Ст. 1223.

Школьна Н.І.

*аспірант кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності органів внутрішніх справ Одеського державного університету внутрішніх справ
Надійшла до редакції 23.08.2012*

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧІЙ ЧАСОПИС**